

POLITIKAI ALKÍMIA

[„KÉSHET A TAVASZ...?“]

Kisgyerekként Budán sok olyan fát láttam, ami a meleg januárokból rügyezni kezdett, hogy aztán a visszatérő februári fagy elpusztítsa őket. Ezek a fák túl korán hitték el, hogy most már szép idő lesz. Kicsit így vagyunk a kormányváltással is: Magyarországon néhányan hajlanak túlértékelni a most élt pillanat történelmi jelentőségét. Ha áprilisban a kormány változik is, a társadalom marad. Ezt nem megszegénítésünkre mondom, csak igyekszem kijelölni sokunk politikai felelősségét abban a korban, amit most magunk mögött készülünk hagyni.

”

mentalitás és szerkezet

A bajok okát alapvetően a magyar társadalomban kell keresni, írja Gyurgyák János.^[1] A magyar társadalom végzetes önámítás foglya, folytatja, amikor azt hiszi, hogy a bajainak megoldása a politikában és a politikusokban rejlik, pedig az Orbán-jelenségből akár tanulhatott is volna: hiába állt egy kivételes tehetségű politikus az ország élén, a kivételes tehetség törvényszerűen Orbán

ezredfordulós felismeréséhez vezet, nevezetesen, hogy „ezeknek Kádár kell”. Gyurgyák a politika helyett a mentalitás és a szerkezet állapotára vezeti vissza az orbánizmus okait.

„Egy szabadságára büszke, civil kurázsival rendelkező társadalommal nem történhetett volna meg mindaz, ami velünk az elmúlt másfél évtizedben megesett.” – írja. Mindaz, ami megesett: a szakmák tetejétől az intézményeken át egészen a kistelepülések végéig a hallgatolagos feudális struktúrák fél-hivatalosságba emelése, a megbízhatatlanok kiseprúzése és a pozíciók módszeres elfoglalása, a megalázás és a parancsolgatás, közben titokban mérhetetlen korrupció, kifelé a külpolitikai pályavesztés, elmagányosodás, szövetségeseink elidegenítése és újraközeledés a kiszámíthatatlan diktatúrákhoz. A botrányok felsorolása is kimerítő. Ez a szédülés nem az Eco-féle lista mámore, hanem a túlisméltlás banalitása: ha van társadalmi igazságérzet, az Magyarországon újságírókban, jogászokban, tanároknak, civilekben rekedtre kiabálta magát az utóbbi években, így most már minden korrupciós ügy és jogsértés felemlegetése eleve elcsépeltnak, nevetségesnek hat. Izgalmas a kortársak szövegeit olvasni, milyen kelletlenül igyekeznek – velem együtt – átevickélni a fideszes botrányok kötelező felsorolásán, hiszen elkerülhetetlen, hogy ez legyen hosszan csiszolt írásaik leglaposabb része. A bűnök közhelyé válása jellegzetes dekadencia-tünet.

Gyurgyák egyszerre keményen és megengedően állapítja meg a politikai közösség felelősségét. Szerinte az orbánizmus lényege továbbra is a tehetséges politikus – bár a személyek túlértékelésének veszélyeire maga is figyelmeztet –, aki a kellő időben a történelmi minták meghaladása helyett újra az autoriter rutint veszi elő, és engedelmességre szorítja az alkalmazkodáshoz szokott társadalmat. Gyurgyáknál a rossz történelem kijavítása a politikus

feladata, a társadalmat eleve gyenge, kiszolgáltatott közegnek tekinti. Kézenfekvő és jogos ellenvetés, hogy a magyar politikai közösségből nem alávalósága miatt hiányzik a civil kurázsi, hanem mert a történelmi körülmények sosem engedték azt kifejlődni. A szavazók többsége a rendszerváltás során megélte addigi gazdasági bioszférája összeomlását, és a rendszerváltás óta a számtalan válságot. Ha tüntetett volna, a rendszerváltás előtt kemény retorzióval, a rendszerváltás után kormányzati közönnyel találkozik. A szavazók nem jók és nem rosszak, csak a rendelkezésre álló teret töltik ki. Másrészt, és leginkább erről írok most: a Fideszre szavazó magyar polgárság nem adta fel szabadságát, sőt, valódi autonómiáját éppen a Fideszben élte meg. Magyarországon a magyar történelmi előzményekkel a tömeges civil kurázsi most csak az orbánizmusban testesülhetett meg.

Az Orbán-kor nem a magyar társadalomtól függetlenül játszódott le, hanem abból származott, és ami ebben az időben történt, az a magyar politikai közösség felelőssége. Nem azoké, akiknek nem volt más választása, és belezsarolták őket az együttműködésbe, és nemcsak azoké, akiknek ez érdekében állt, mert hasznót húztak a rendszerből, hanem az eredményeket és lehetőségeket mérlegelő szavazóké.

partikuláris kérdések

Az Orbán-kor jogállami ellenzéke (ezt a kategóriát összefoglalóan használom civilekre, szakemberekre és az ellenzéki pártok olyan tagjaira, akik megélhetésükön és hatalomvágyukon túlmutató okokból jártak tüntetésekre – néhány cinikus politikus a kormánnyal összekacsintva olyan sikeresen rombolta le az ellenzékiesség morális tartalmát, hogy a zavarokat csak ilyen megoldások vágthatják át) tizenhat évig ügyről ügyre várta, hogy a magyar társadalom felkel a rendszer jogsértései és méltatlanságai ellen. Ezzel szemben a szavazók többsége rendre a kormány oldalára állt ezekben a narratív vitákban, a sajtószabadság, az egyetemi autonómia, a polgári egyenlőség ügyeit pedig veszni hagyta. Az ellenzék élesebb szemű tagjai mondták ki először, hogy az ő demokratikus jogaik az ösztársadalom szempontjából sajnós, partikuláris kérdéseknek számítanak. A realisták már a kor derekán felismerték: lakatlan szigeten ragadtak, és nem jön hajó, ami felvenné őket. A népharag egyetlen ügyben sem tört ki az Orbán-rendszer ellen.

Tény: az orbánizmusnak óriási társadalmi felhatalmazása volt, tábora még most is, eddigi legnagyobb válságában is jelentős. Ha áprilisban a kormánypártok el is veszítik a választást, akkor sem mondhatjuk, hogy az ország ellenük fordult. A Fidesz, és minden, amit jelent, nem csak a magyar demokrácia múlt megrogyása, hanem a választók egy tekintélyes részének a működő Magyarországról alkotott elképzelése, és ebből a körülményből olyan következtetéseket kell levonnunk, amik a Fidesz bukása utáni évtizedeket is meghatározzák majd. Sokat tanultunk a magyar választókról ezekben az években.

az orbánizmus apolitikus társadalmának mítosza

Megtudtuk, hogy bár a szavazó a felmérések szerint szélsőségesen individualista, a többség nem bánja, ha a kormány magánéletükért pellengérré állítja a melegeket. Hogy bár a szavazó nemzeti-érmű és szuverenista, a többség nem szisszen fel, ha az oroszok fasiszta felkelésnek nevezik 1956-ot, vagy a kormány külföldi vállalatoknak szolgáltatja ki a magyar munkásokat, nem követel válaszlépéseket, ha a szomszéd államok jogaikban korlátozzák a náluk élő magyar polgárokat. Végül kiderült, hogy bár a régióban nálunk a legnagyobb az uniós tagság támogatottsága, csak egy kisebbség utasítja el a kormány Európa-ellenes kampányát. Gyurgyák János és más szemlélők csalódottsága a „cinikus” magyar polgársággal szemben elsősorban ezekből az ellentmondásokból táplálkozik. Érdeklí egyáltalán a szavazót a demokrácia? Többen arra jutottak, hogy nem: így született az orbánizmus apolitikus társadalmának mítosza. A fenti felismerésből (a nép nem fog fellázadni a jogsértések hatására) a jogállami ellenzék több tagja azt a kézenfekvő

következtetést vonta le, hogy a magyar népet általában nem érdekli a politika. Ezt a teóriát a társadalomtudományok több eredménye is alátámasztotta, mind arra figyelmeztetett, hogy a jogállami absztrakciók és a korrupciós botrányok leértékelt helyet foglalnak el a szavazók értékhierarchiájában. Az apolitikus társadalom mítosza mégsem találkozik az Orbán-kor mindennapi tapasztalatával, hiszen az azt feltételezné, hogy az állampolgárok nem érdeklődtek ekkoriban a politika iránt.

A kádárizmus és az orbánizmus párhuzama éppen a lényegénél gyenge: míg előbbi köztudottan passzív társadalomra épített, utóbbi aktív politikai közeggel működött, amit folyamatosan tüzeltek és tápláltak. Kínálkozik az orbánizmust ezért inkább a rákosizmushoz hasonlítani – de az 1948 utáni rendszer aktivizmusa kizárólag felülről jött. Ezzel szemben a 2010 utáni kor nem ráerőszakolta polgárságára saját ideológiáját, hanem a lába elé borította azt: az Orbán-kor propagandája alakított saját narratívát és hozott létre saját terméket, de logikájában és világképében sosem tért el attól, amit a szavazók nagy hányada egyébként is gondolt. Az orbánizmusban a két pártállami diktatúra egyik maximája sem érvényesült (aki nincs velünk, ellenünk van – aki nincs ellenünk, velünk van) – a rendszer volt mindenkivel.

Az apolitikusság illúziója

Ráerőltetés helyett találkozás: az orbánizmusban rengeteg fideszes szavazó nagyon is érdeklődött a politika iránt, sőt, az elvileg apolitikus tizenhat évet szinte az egész társadalom végigpolitizálta, csak éppen tudatosan a rendszerrel szövetségben. Óriási békemenetek, óriási viták, nemzeti konzultációk, nyilvános és őszinte állampolgári hűségnyilatkozatok töltötték be az Orbán-kor mindennapi életét, nem pedig az „ezt ne mondd el az iskolában” kettős játéka. A kormányzati kommunikáció keretezése majdnem minden ügyben győzött, elsősorban azért, mert rengeteg állampolgár azt akarta, hogy győzzön. A magyar választó elhitte a kormány nyilvánvaló hazugságait, mert el akarta hinni és belé akarta csatornázni saját indulatait. Alaposan elemzett és kibeszélt tény a baloldali és liberális metapolitikák végzetes leszereplése 2010 előtt. A Gyurcsányban kulmináló régi rend nem egyszerűen elidegenítette a választókat, hanem világértelmezésük narratív útjait is lezárta. 2010 és 2024 között a szavazók többsége mindent elhitt a Fidesznek, mert ellenfeléről mindent el tudott képzelni.

A Gyurcsány-kormányon kívül a társadalom meghatározó élményei voltak a devizahitelek megsegítésére indított fideszes politika és a menekültválság. Előbbiben az Európai Unió megtagadta az együttműködést, így az anyagilag ingatag helyzetű magyar választó, ha törődött érdekeivel, kénytelen volt Orbán oldalára állni. A menekültválság alatt előítélete kapcsolta a társadalmat Orbánhoz. Ezek a formatív élmények a korszak első felének végére elérték, hogy a kormányfő a nép embereként tűnhessen fel, a gazdagokkal és idegenekkel alapvetően ellenszenvező magyar társadalom pedig jobban vágyott a sorsa feletti kontrollra, mint a jó és demokratikus kormányzásra, pontosabban előbbit azonosította az utóbbival. A neoliberais korszak miatti frusztráció (ahogy Orbán mondta 2014-ben Tusnádfürdőn: miután senkit nem jelöltünk ki arra, hogy eldöntse, hol húzódnak az egyéni szabadság határai, a mindennapi életben azt tapasztaltuk, hogy az erősebbek eldöntötték helyettünk) azóta bőségesen feltárt és elemzett módon a liberalizmus és a jogállam teljes elutasításához vezetett. A szavazó azt tette meg politikai horizontja végpontjának, ami a régi renddel ellentétesnek számított, neki az illiberális szubverzió tombolása a szabad katarzis legmélyebb ideje volt. A társadalom csak késve vagy egyáltalán nem ismerte fel, hogy a szubverzió egyben új hegemonia kiépítésével is jár, ezért a jogállami ellenzék minden kritikáját eleve hamiskodásnak, taktikázásnak fogta fel: miután a liberalizmus évtizedekig tettette magát semleges szakértelemnek, a választó most örömmel volt pártos – a liberalizmus ellen. A kormány nem a választók közönye mellett rombolta le a jogállamot és sértette meg az emberi jogokat, hanem a képromboló lázban élő forradalmár társadalom helyeslésével és jóváhagyásával.

Körösényi András és szerzőtársai nyomán terjedt el a hazai elemzésben a plebiszciter vezérdemokrácia, a formájában demokratikus, tartalmában autoriter populista rezsim fogalma.^[2] A plebiszciter rendszerben a vezér legitimitását a sorozatos választási sikerből meríti. A felhatalmazás nem konkrét politika megvalósítására, hanem nagyon általános és bizonytalanul körülhatárolt „kormányon levésre” vonatkozik. Ez a biankó-érvelés nyíltan megjelent a Fidesz önképében is, vállaltan leértékelve a népfeliséget, a politikai közösség mégsem utasította el. Ez, és a sorozatos botrányokra adott reakciók azt bizonyították, hogy a választási eredmények nem a szavazók átmeneti elmezavarának következményei, hanem a társadalom tartós elszánásának kifejeződései: a rendszert minden képmutatásával és bűnével együtt jelölte ki uralkodásra a politikai közösség, és döntése mellett majdnem két évtizedig szilárdan kitartott.

A képromboló lelkesültség előtt gyenge fügefalevél volt csak a józan Fidesz-szavazó mantrája: „Tudom milyenek, de nincs jobb opció”. Ha ezt bármelyikük komolyan vette volna – hogy az orbánizmus szükséges rossz, az ország működtetéséhez igényelt adminisztratív minimum, ügyvivő, amíg jobb párt nem jelenik meg –, akkor a szavazó komolyan megfontolt volna bármilyen alternatív jelöltet. Ehelyett azt láttuk, hogy a közvélemény azonnal lázasan boncolta minden felmerülő ellen-jelölt stílusát, nyelvvizsgáját, felkészültségét, öltözködését, hogy végül azok, akik állítólag csak jobb híján követték Orbánt, minden lehetséges ellenfelet fanyalogva félretoljanak. A politikai közösség kereste az indokot, hogy szerethesse a miniszterelnököt, aki közben erőfeszítés nélkül felépíthette saját képességének és karizmájának mítoszát. És ami döntő: ha a választó valóban komolyan vette volna saját demokratságát, még a kormánytáboron belül maradvá is megpróbálhatta volna kiépíteni a kritika csatornáit. Ez lett volna a „jobb híján Fidesz” narratíva leglogikusabb megoldása. Hagyni, hogy az elvtelen, de állítólag bürokratikus tehetséges kormány pártállammá szervesüljön, azon belül pedig rendszeresen civil kritikával járulni a vezetőkhöz: egyetértünk a politikákkal, de mint szavazóitok kérünk, bocsássátok el rossz tanácsadóitokat és hagyjatok fel a rossz gyakorlatokkal! Ez elviekben több százezer józan fideszes helyeslésével találkozott volna. Hogy ez elmaradt, az jelentheti, hogy a társadalom vagy túlságosan féltette taktikai céljait, ezért nem merte kritikával összeomlasztani a rendszert, vagy a társadalom (ami úgy lenézte a hangosan diktatúrázó jogállami ellenzék) szíve mélyén maga sem hitte el, hogy ezt a civil kritikai csatornát büntetlenül megnyithatja. A külpolitikai és gazdaságpolitikai esélyeket szerencsejátékosként latolgató nemzet ezekben az években szemérmesen titkolni próbálta, hogy plebiszciter felhatalmazást adott Orbán Viktornak.

A tudatlanság illúziója

Mégis, a kormány durva médiamonopóliuma lehetővé tett egy valamivel megnyugtatóbb magyarázatot a jogállami ellenzék számára, jelesül a szavazó tudatlanságáról szóló mítoszt. Kézenfekvő elmélet volt, hogy a polgárokat megtévesztették, ezért szavaznak saját érdekeik ellen az őket fosztogató autokráciára. Ez a benyomás könnyen megerősítésre talált a magánélet falai

között vívott ádáz politikai vitákban, ahol sok ellenzéki találkozott azzal, hogy fideszes ismerősei szinte másik valóságról adnak számot. Így alakult ki a mítosz, hogy a Fidesz hívei a valóságtól elzártan, a propaganda ópiumkódéban élnek, és úgy szavaznak Orbánra, hogy fogalmuk sincs a bűncselekményekről – nem tudják, mit cselekszenek.

Az igazság megint bonyolultabb. A többség előtt a rendszer korai éveitől ismert volt Mészáros Lőrinc, Habony Árpád, Simicska Lajos és a többi oligarcha neve, egyes botrányok részletei és motívumai – vadászat, kastély, zebra – pártállástól függetlenül közzájón forogtak. Ma sem ismerünk minden ügyet, de hamar megismertünk eleget ahhoz, hogy jóérzésünk felháborodjon. A rendszer és a társadalmi többség között létesült szövetség azonban ahhoz is vezetett, hogy a bűn és a politika fogalmai átértékelődtek a magyar polgárság gondolkodásában. A jogállami ellenzék évekig állt értetlenül a Fidesz arcpirító és leplezetlen korrupciója előtt: Orbán Viktor legközelebbi családtagjai a korábbi kormányok oligarcháihoz képest sokszoros vagyonokat halmoztak fel, a krózsusi fogalommá vált új oligarcha-nevekre pedig a miniszterelnök szemrebbenés nélkül mondta, hogy nincs hozzájuk köze. A korrupciónak nem volt jelentősége, a többség tudott róla és félrenézett: erre is kiterjedt a társadalmi mandátum.

”

a prolik irigysége

Ez a magyar politikai közösség erkölcsi könyvelésének olyan meghamisítását igényelte, ami nem tud majd nyomtalanul elmúlni egy kormányváltás után sem. A társadalmi többség kiterjeszteni látszott a felhatalmazást és az azonosulást a kormányzáson túl a bűnre is: „Persze, hogy lopnak – én is lopnék”. Így lehetett szitokszóból rendszercímer a nemzeti burzsoázia. A köznapi konjunkktúra gyümölcseit élvező lakosság valamiféle elégséggel és taktikai nyugalommal szemlélte legjobbjainak dúskálását. Csak hadd lopjanak, mondták, amit közben kormányon tesznek, egybeesik a mi terveinkkel. A császár meztelensége nem botrány volt, hanem pornográfia: a rendszer kérkedett korruptségával, az oligarchia mindennapjait örömmel kukkoló társadalom pedig – ismert, hogyan töltötték meg a bulvárlapokat a miniszterfeleségek öltözködései, vagy a barátok és rokonok veszteséges üzleti vállalkozásainak hírei – mentségeket keresett. Aki az élvezkedéstől megcsömörlött, az általában azt mondta, hogy Orbán ezekről az ügyekről nem tud, vagy – és ez különösen pikáns – tud és hibázik, amikor a siserahadat „luxizni”

hagyja. Utóbbi gondolat a bűnök igazolásának végső sikeréről árulkodik: a társadalom egy része leválasztotta az utálatos részt a kormányról, és aggódva jegyezte meg, hogy ha így folytatják, veszíteni fognak a népszerűségükből, utoléri őket a prolik irigysége. Tizenhat évük ezért is nagyon kevés nyugodt pillanatot jelentett a fideszes tábornak: sejtették, hogy a társadalom bármikor a kormány ellen fordulhat a korrupció miatt. Nem tudták, hogy a többség hozzájuk hasonlóan gondolkozik és félti önmagától az Orbán-rendszert, amire továbbra is saját taktikai céljainak eszközeként tekint. Ez a fideszes szavazók prolizásának kulcsa: amikor a tábornak választania kellett a kormány és a társadalom (tehát önmaga, de legalábbis ellenzéki barátai, rokonai, gyermekei között) – akkor rendre a kormányt választotta. A többség számára a pártemberek voltak a mieink, és ebben az időben a mieinknek mindent elnéztek.

A gonosz illúziója

Kimondhatjuk-e, hogy a magyar társadalom egyszerűen gonosz? – tették fel végül a kérdést a jogállami ellenzék kiábrándult és letaglózott tagjai. Ez volt a magyar republikánusoknak hagyott utolsó lehetséges következtetés: a magyar szavazó tud a bűncselekményekről, tud a civilek, újságírók, szegények, kisebbségek, menekültek bántásáról – és mindez örömeire szolgál. Radikális, és ezért bevallottan csak kevesek által osztott teória volt ez, ami szerint a harmincas évek óta a magyar állampolgárok alapvető politikai motívumai nem változtak: bosszú, részvétlenség, „megérdemelte”, „minek ment oda”, „haljon csak éhen”. A Fidesz sokkal jobban beletalál a szavazók vágyaiba, ezért jogállami jelöltet sikerre vinni Magyarországon lehetetlen. Mégsem tudunk olyan pillanatot kimutatni, amikor a magyar polgárok úgy döntöttek volna, hogy gazemberek lesznek.

Az orbánizmusban viselt felelősség kérdése vezet általában az újkádárizmus elméletéhez is: ha a társadalom tudta, mit tesz, és elfogadta a demokráciáért kínált vérdíjat, akkor részese a kádári és

orbáni alkunak. Ritkán kérdezzük azonban, lehet-e ágense saját korának olyan politikai közösség, ami történelmében alig tapasztalt önállóságot. Nem gyerekességgel, kényszeres szolgálattal akarom magyarázni az Orbán-kort – de ha az orbánizmus alku volt, legfeljebb a történelmi körülmények által kikényszerített *vis compulsiva*, nem pedig közös megátalkodottság. Hogy az orbánizmus a magyar nép bűne legyen, ehhez hiányzott a bűnhöz logikusan szükséges cselekvési szabadság és a cselekmény erkölcstelenségének átélése. A tizenhat évért nem a társadalom volt egyedül felelős, és nem is egyedül az elit. Utóbbi a korábban ismeretlen plebiszcitum ellenére is végig óvatoskodásra és különféle megaláztatások elviselésére kényszerült, részben mert felhatalmazásának pontos határait nem tudta felmérni, részben mert taktikai helyzete akkor is ingatag maradt, amikor a politikai közösség kiemelt kegyét élvezte. Amit a plebiszciter politikai közösség a szabadság innovatív megélésének tartott, arról persze egyértelmű, hogy nem volt valódi szabadság, de a történelmi előzmények ismeretében az lett volna meglepőbb, ha a közösség ezt felismeri. Ismeretes, hogy Magyarországon nincsenek sikeres demokratikus modellek, egyik köztársaság-kísérletünk sem végződött jól. Az orbánizmus maga is illúzió volt, de ilyen előzmények után a legjobb ötlet, ami a politikai közösségnek eszébe juthatott.

nem érdekelte eléggé

Lehetetlen megmondani, mit élvezett a magyar társadalom abból, amit tett és történni engedett. Résztvéltenségére nem saját jelleme, hanem a nélkülözés tanította meg. Farkas Attila Márton írja 2005-ben, öt évvel az Orbán-kor kezdete előtt: „A ‘rohadt kommunista’ titulus nem a balos marxistát, a forradalmár bolseviket, nem is az ávóست jelöli, hanem a hatalom és a pénz jelenlegi birtokosát. Nem az egykori párttitkárt, hanem a párttitkárból lett üzletembert, a szocialista gyárigazgatóból lett menedzsert, a téészelnökből lett birtokost.”^[3] A világból kiábrándult politikai közösség ez, de olyan, aminek motívumait és sérelmeit, fájdalmait könnyen felismerjük és megértjük. Ráadásul a társadalom sohasem vitte logikus végpontjáig gonoszságát. Hagyta elharapózni a rasszizmust és a kirekesztést, de pogromot nem rendezett, a néhány erőszakos bűncselekmény elszigetelt akció maradt. A magyar társadalmat egyszerűen nem érdekelte eléggé az egész ügy. Sokkal elfoglaltabb volt taktikai céljainak üzésével és nagy kísérletének megvalósításával, aminek az orbánizmus is csak eszköze volt.

A kísérlet természete és kudarca

„Az alkimisták úgy gondolták, hogy a legtökéletesebb anyag a világon az elpusztíthatatlan arany. A természet, mely mindig a tökéletességre tör, csak aranyat akar létrehozni. Az ólom, réz, vas és más fémek a természet kudarcai” – írja Kurt Seligmann.^[4] Ha elfogadjuk, hogy a szavazók nem csak hóbortból szavaztak az orbánizmusra, akkor tudatosságuk, elszántságuk, rajongásuk egy irányba mutathat csak: tervük volt a dologgal. A korszak zavarba ejtő körülménye, hogy a propagandisztikus hazugságok erdejében a kormány legalapvetőbb önértelmezése igaz volt: rendelkezett a polgárság felhatalmazásával. A szavazók majdnem felét összeszedte minden

alkalommal. A kétharmados parlamenti mandátumról szóló eljárásjogi vitának most nincs magyarázó érvénye – a procedúra mögött valódi mandátum, a harmadik köztársaság legnagyobb tartós támogatói bázisa húzódozott.

Mi lehetett a polgárság terve a plebiszcitummal? A kor hangulatát értve megsejthetjük az Orbán-kor lényegét is. A rendszer igazi programadó beszédében, a 2014-es túsványosiban Orbán így fogalmaz: „... ma a slágertéma a gondolkodásban azoknak a rendszereknek a megértése, amelyek nem nyugatiak, nem liberálisok, nem liberális demokráciák, talán még demokráciák sem, és mégis sikeressé tesznek nemzeteket.” A miniszterelnök ezzel a fordulattal elsősorban a távolkeleti feltörekvőkre, Dél-Koreára, Szingapúrra, Tajvanra utalt. A korszak vallásos materializmusa – Hallgass a zsebedre, szavazz a Fideszre, ahogy az a 2026-os kampányban a korra jellemző népieskedéssel kikristályosult – ebből az elsőrendűen gazdasági természetű ígéretből fakadt. Az orbánizmus a meggazdagodást ígérte. Vállaltan nemcsak az egyén meggazdagodását, hanem a nemzet sikerét, felemelkedését. Ez az absztrakció emelte el a fideszes identitást a nyárspolgári kapzsiságtól. Az orbánizmus spirituális ígérete szerint a polgár, a vállalkozó egyéni karrierje a nemzeti megújodáshoz is hozzájárul. A kor radikális lelkesültsége nemcsak a liberalizmus elleni haragból származott, az orbánizmus nem egyszerű illiberális szubverzió volt; a történelem megcsalása miatti eufóriából és az ahhoz szükséges nekirugaszkodásból eredt: aranyat akartak csinálni. A polgárság hite és anyagiassága lépett kémiai nászra az orbánizmusban, ezért maradt végig kétarcú, rajongó és cinikus mozgalom. A lombik alá gyújtott tűz elemésztette a köztársasági intézmények többségét és csaknem a teljes magyar demokráciát is.

”

hajszoltság van

A nem demokratikus távol-keleti államok nyújtották a példát a megvalósíthatóságra, az Orbán-rendszer tőlük vette át az állami serkentésű kapitalizmus módszerét, de nem tanulta el a folyamathoz szükséges türelmet. Az alapvetően unalmas stratégiát – az állami erőforrás-elosztással gazdasági góccok, feltőkésített húzóágazatok és húzóbefektetők létrehozását –, ezért fanatizmussá hevítették és történelmi küldetéssé színezték, miközben éppen saját erőforrásaikra nem figyeltek. Az Orbán-kor napi politikája az állami maszekolásra, a farkasalvó miniszterelnök és a hisztériás miniszterek önkizsákmányolására, az államtitkárok és minisztériumi dolgozók éjszakáztatására és állandó lecserélésére, a fenyegetés és fenyegetettség erőművé alakított örvényére épült; rezsimje a nemzetgazdasági siker érdekében folytatott permanens forradalom rezsimje volt. Ebben a hangulatban nincs rendes állapot, nincs egyszerű döntés, ahogy konvenciók sincsenek: hajszoltság van, szoros időkorlátú döntések vannak, háború van.

Innen a katonai motívumok erdeje a Fidesz énképe körül. Huszárvágás, Brüsszel elfoglalása, Harcosok Klubja, szabadságharc – kitörni a vesztes nemzetek közül, és egyetlen erőltetett menetben a győztes nemzetek közé verekedni magunkat. Egyetlen vérgőzös, lehengetlő, tizenhat éves lovasroham. A legrosszabb elől futottak: a rendszert olyan emberek és olyan szavazók építették, akik ismerték az elszegényedés megalázó és jellemet pusztító mértékét a Kádár-kor előttről és a rendszerváltás utáni válságokból. Nekik az orbáni ajánlat – és ez mostanáig képes kikapcsolni az állampolgár minden kétségét, bűntudatát, felháborodását – az állami siker olyan karakán és megnyerő stratégiája, ami a munkásoktól a középosztályig hatalmas társadalmi többséget egyesített. Az Orbán-korszak a fejedelmi virtuson keresztül megvalósuló újjászületés ígérete – egy 2010-ben holtpontra jutott, elkeseredett és elbizonytalanodott politikai közösség mindent letaposó előremenekülése.

Végül az aranycsináló kísérlet kudarca saját természetéből következett. A túlhevített rezsim elmulasztotta modernizálni és életképessé tenni a magyar gazdaságot, ami így továbbra is

függője maradt a külföldi befektetőknek, az uniós támogatásoknak, az állami pumpálásnak. A lovasroham közepén lecsapó viharok, a koronavírus járvány, az orosz–ukrán háború és az uniós szankciók felfedték, hogy a magyar gazdaság csontjai üvegből vannak. A modernizálásnak – ami a kísérlet beteljesülése lehetett volna, és bűneivel, illiberalizmusával együtt is érdemtelen, de biztos helyet szerzett volna az orbánizmusnak a nemzeti emlékezet kánonjában – éppen a rendszer autoriter jellege miatt kellett elmaradnia, hiszen a vezérdemokrácia kormányzó elitjét a korrupció fogta össze. Ahogy [Scheiring Gábor írja](#): „A korrupció nem egyszerűen deviancia az orbánizmusban, hanem a rezsim szerkezeti pillére. A rendszer politikailag irányított vagyongazdálkodásra épül, amely lojalitást biztosít a gazdasági elit körében, ez az elit pedig fenntartja a rezsim hatalmi stabilitását.” Orbánon a jogállami ellenzék bosszúja teljesedett be: stratégiájának egyetlen apró módosítása is megmenthette volna kormányát, elég lett volna feladnia a feudális kegyadományok szokását, alapjogi vagy atlantista kérdésekben együttműködni az Unióval, vagy rendszerét változatlanul hagyva előállnia a zseniális új gazdaságpolitikával, amivel állítása szerint rendelkezett. A Fidesz népszerűségvesztése csak a felszínen volt morális válság, valójában az életszínvonal hanyatlásából fakadt. Az aranycsináló kísérletben a fideszes polgárság arra szerződtette az autokráciát, hogy vele felgyorsítva pörgethesse végig a kapitalista fejlődést, ami az irigyelt nyugati államokban sok évszázadig tartó folyamat volt. A kísérlet kudarcából elsődleges tanulságként levonható: az autokrácia képtelen valódi sikereket létrehozni, mert természetével ellentétes a sikert biztosító verseny és szabadság.

Levonható következtetések

Sokan várjuk óvatos optimizmussal a választást, de még óvatos optimizmusunkban is könnyen elfelejtjük: 2025 és 2026 magyar társadalmá semmiben sem különbözik 2018 és 2022 magyar társadalmától. A Tisza párt szavazóinak többsége korábban a Fideszre szavazott. Ez a megállapítás nem arra szolgál, hogy megbélyegezze vagy megszégyenítse őket, pusztán természettudományos-jellegű: az alkimista üstjében ugyanazok az elemek vannak.

A 2010 utáni társadalmi kísérlettel kapcsolatban eddig nem került sor közösségi önreflexióra, tanulságokat csak elvétve vontunk le. Ami 2026 áprilisában biztosan nem történik, az a morális forradalom. A választók sem jobbak, sem bölcsebbek nem lettek. Az Orbán-rendszer bármit megtehetett a jogállammal, mert a választók a kormány kényére-kedvére kiszolgáltatták azt. 2026 így nem jár jogállami forradalommal sem, mert a jogállam fojtogatásának eszközei továbbra is a végrehajtó hatalom rendelkezésére állnak. Pusztán a kormányváltás nem oldja meg a demokrácia válságát. A jogállam szervesülése Magyarországon tovább várat magára.

Ha a távoli jövőbe nézünk, egy körülmény mégis reményeket kelthet. Az aranycsinálás félresikerült és borzalmas próbálkozás volt – de évszázadok óta először nem külső kényszer vezette rá Magyarországot, hanem saját népének többé-kevésbé egységes akarata. Mindaddig kevesen vizsgálták az orbánizmust, mint a történelmi diktatúrák után csírázásnak induló társadalmi önrendelkezés rosszul sikerült, félig még vak, de már lélegző termékét. Pedig a modern magyar populizmus jelezhetné bizonyos történelmi tünetegyüttesek kiütközését. A hermetikusok kísérletei is olcsó bűvészkedésnek tűnnek a modern tudományhoz képest, de alapelvük – a tudós ügyes műveletekkel megváltoztathatja a földi anyagok összetételét, sárból aranyat teremthet – már az emberi autonómia gondolatának előhírnöke. Aki aranycsinálásról álmodik, az többé nem a létezés hajótöröttje, nem kiűzött és eszköztelen lélek a teremtett világban. Saját felségét az ember először a hübriszben ismeri fel. Ebből még felvilágosodás is lehet.

---

[1] Gyurgyák János: „Ezeknek Kádár kell” – *Társadalomtörténeti megfontolások az Orbán rendszerről és annak lehetséges végéről*. Gyurgyák János – Kovách Imre – Pálincás József – Romsics Ignác – Szathmáry Eörs. *Merre tovább? – Magyarország helyzete és kilátásai*. Osiris Kiadó, 2026. 119.

[2] Körösényi András – Illés Gábor – Gyulai Attila: *Az Orbán-rezsim – A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata*. Osiris Kiadó, 2020. 38.

[3] Farkas Attila Márton: *Arbori – A honi politikai közbeszéd természetrajza*. Liget, 2006. 53.

[4] Seligmann, Kurt: *Mágia és okkultizmus az európai gondolkodásban*. Gondolat, 1987. 84.